

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Administratieve gegevens

provincie:	Groningen
gemeente:	Eemsmond
plaats:	Uithuizermeeden
toponiem:	Kerkstraat 1
bevoegd gezag:	Gemeente Eemsmond
opdrachtgever:	Gemeente Eemsmond
centrumcoördinaten:	244.014/603.932
kaartblad:	3G
onderzoeksmeldingsnummer:	4037707100
beheer documentatie:	Libau, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, gemeente Eemsmond en E-depot
uitvoerder:	Libau
rapport:	17-32
auteur:	I. van der Velde
autorisatie:	N. van der Mei
telefoon:	050-3126545
e-mail:	archeologie@libau.nl

Kerkstraat 1 te Uithuizermeeden, gemeente Eemsmond

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Planvoornemen

In opdracht van de gemeente Eemsmond, vertegenwoordigd door dhr. B. Moes, is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor de locatie Kerkstraat 1 te Uithuizermeeden (zie figuur 1). Het planvoornemen behelst de mogelijke sloop en herbouw van het pand op dit adres. Het is nog niet bekend of dit daadwerkelijk zal worden uitgevoerd. De funderingswijze van eventuele herbouw is daarom vooralsnog onbekend. Het gebied waar de ingrepen zijn beoogd, wordt in dit bureauonderzoek verder aangeduid als plangebied.

Figuur 1: Topografische kaart waarop het plangebied Kerkstraat 1 te Uithuizermeeden met een pijl en zwart kader is aangegeven (Opentopo). In de inzet is een recente luchtfoto opgenomen (PDOK) waarop het plangebied is aangeduid met een rood kader.

Landschappelijke en aardkundige informatie

Het plangebied ligt in het centrum van Uithuizermeeden in de streek Hoogeland. Het Hoogeland wordt gekenmerkt door meerdere hoog opgeslibde, boogvormige kwelderwallen waarvan de oudste al vanaf de ijzertijd bewoonbaar was. De twee kwelderwallen waarop Uithuizermeeden is gelegen, zijn in de vroege en volle middeleeuwen gevormd. Het dorp Uithuizermeeden is in de late middeleeuwen ontstaan en ontleent zijn naam aan de hooilanden (meden) van Uithuizen.

Op de fysisch geografische kaart van de provincie Groningen is de ligging van Uithuizermeeden op twee kwelderwallen zichtbaar (code Mw1; zie bijlage *Fysisch geografische kaart*). De gehele bebouwde kern van Uithuizermeeden, waaronder ook het plangebied is aangeduid als bebouwd gebied. Het plangebied ligt echter de noordelijke van de twee kwelderwallen. Tussen de twee kwelderwallen ligt een kwelderflank (code Mv8). Door de bebouwde kern van Uithuizermeeden loopt een oude dijk. Dit is de Oude Dijk die in het begin van de 13de eeuw is aangelegd. Het plangebied ligt binnendijs ten opzichte van de Oude Dijk. Langs de dijk, en verder ten zuiden en

oosten van Uithuizermeeden is een meandergeul (code M13) met een oude waterloop weergegeven. Ten oosten van Uithuizermeeden ligt de zeeboezemvlakte van de rivier de Fivel (code Mv4).

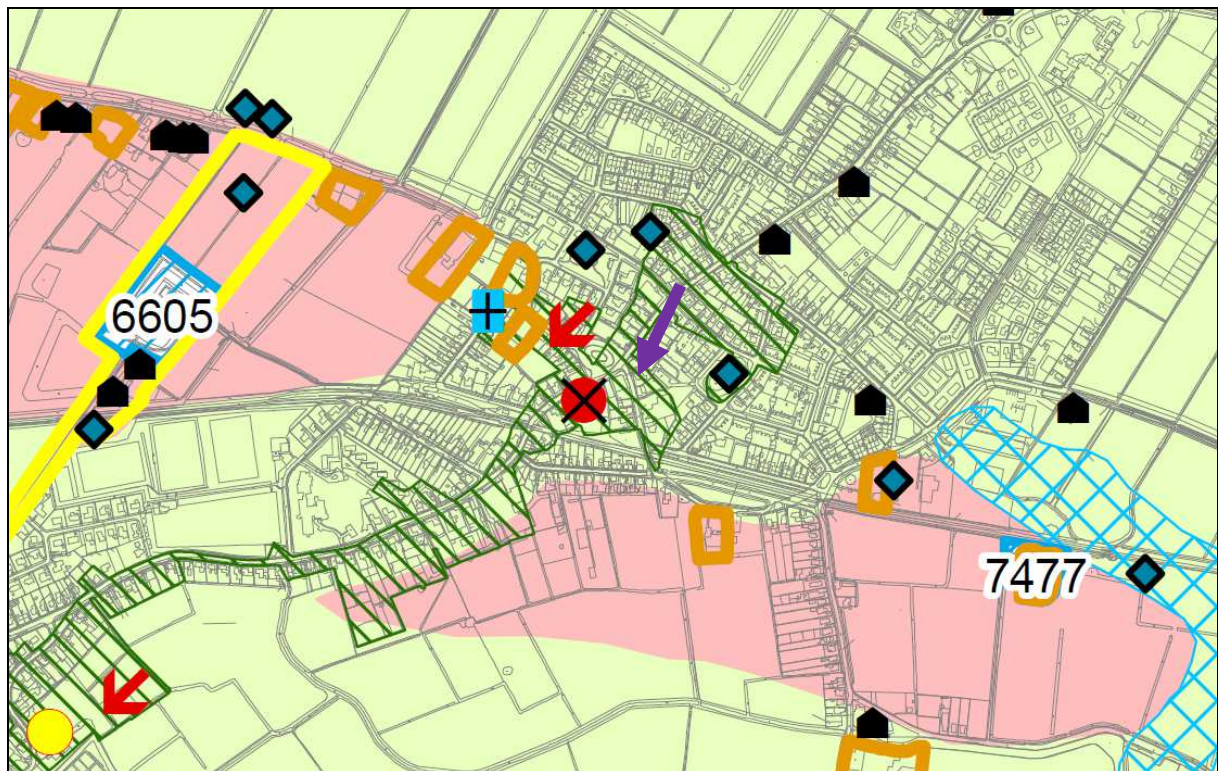
Ook op de bodemkaart is aangegeven dat het plangebied binnen bebouwd gebied gelegen is (zie bijlage *Bodemkaart*). Gelet op de omgeving ligt het plangebied op kalkhoudende vlakvaaggronden bestaande uit zwak tot sterk lemig, kleiig uiterst fijn zand (code Sn13A). In de wijdere omgeving komen kalkrijke en kalkarme poldervaaggronden bestaande uit zavel voor (codes Mn15A, Mn15C en Mn25A).

Op de kaart van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2) zijn de opeenvolgende, boogvormige kwelderwallen van het Hoogeland herkenbaar aan hun hogere ligging (zie bijlage Hoogtekaart AHN2). Met name de noordelijke randen van de kwelderwallen zijn hoger gelegen waardoor ook het onderscheid tussen de opeenvolgende aaneengegroeide kwelderwallen herkenbaar is. Het plangebied is tamelijk hooggelegen op de noordelijke van de twee kwelderwallen van Uithuizermeeden (zie bijlage AHN2-detailkaart).

Archeologische informatie

Het plangebied is niet geregistreerd op de Archeologische Monumentenkaart (AMK), noch zijn uit het plangebied archeologische waarnemingen of vondsten bekend (zie bijlage *Kaart archeologie*). In de omgeving van het plangebied liggen meerdere AMK-terreinen. Op de zuidelijke kwelderwal van Uithuizermeeden ligt de laatmiddeleeuwse kerkwielde van het dorp (AMK-terrein 7477). Rondom Uithuizermeeden liggen de Ungersmaborg (AMK-terrein 6606) uit de late middeleeuwen en de Rensumaborg uit de nieuwe tijd (AMK-terrein 6605), de huiswielde Steenhuisheerd waarop mogelijk een steenhuis heeft gestaan (AMK-terrein 6603), een laatmiddeleeuwse huiswielde (AMK-terrein 7477) en een complex van vier laatmiddeleeuwse huiswielden (AMK-terreinen 5180 en 7474 t/m 7476).

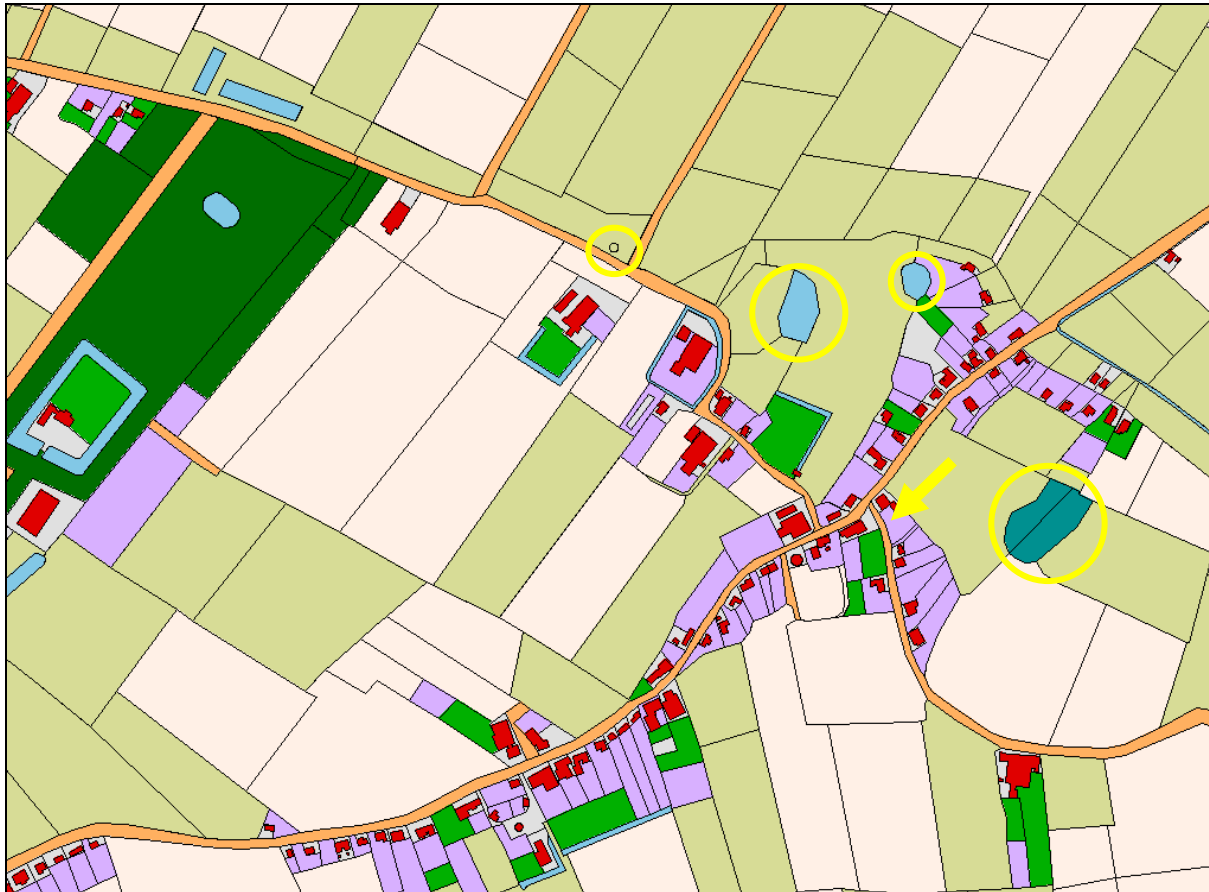
Op de beleidsadvieskaart van de gemeente Eemsmond (Libau, 2015) is aangegeven dat het plangebied binnen de historische kern van Uithuizermeeden ligt (donkergroen gearceerd; zie figuur 2). De historische kern is in het bestemmingplan doorvertaald als Waarde archeologie 3 (WR-a3). De directe omgeving van de historische kern ligt in een gebied met een lage archeologische verwachting (lichtgroen). Ter plaatse van de onbebouwde delen van de kwelderwal is een hoge archeologische verwachting (lichtroze) aan de orde.

Figuur 2: Uitsnede van de archeologische beleidsadvieskaart van de gemeente Eemsmond (Libau, 2015). De locatie van het plangebied is aangegeven met een paarse pijl.

Historische geografie

De iets ten noorden van het plangebied gelegen Oude Dijk werd tijdens de Kerstfloed van 1717 grotendeels verwoest. De vele kolken die in 1717 als gevolg van de dijkdoorbraak ontstonden, zijn op de kadastrale minuut uit 1828 herkenbaar (gemeente Uithuizermeeden, blad G2; zie figuur 3). Het plangebied grenst dan aan een bebouwd erf en overlapt met een (moes)tuin in eigendom van de kuiper Jacob Jans Zaagman (HisGIS). In de loop van de 19de eeuw lijkt de situatie in het plangebied niet te veranderen, zo blijkt uit de topografische militaire kaarten van 1853 (veldminuut) en 1864 (HisGIS) en de Bonnekaart van 1914 (Topotijdreis). De huidige bebouwing van Kerkstraat 1 is volgens de Basisregistraties Adressen en Gebouwen (BAG) in 1911 gebouwd, maar pas op de topografische kaart van 1934 is hier bebouwing weergegeven (Topotijdreis). Het pand is opgenomen op de gemeentelijke lijst van karakteristieke panden.

Figuur 3: Uitsnede van de kadastrale minuut uit 1828 (HisGIS). Kerkstraat 1 is aangegeven met een gele pijl. De gele cirkels geven de kolken in de omgeving aan.

Overweging en advies

Het plangebied ligt in het centrum van Uithuizermeeden, in de streek Hoogeland. De kwelderwal waarop het plangebied en het merendeel van het dorp Uithuizermeeden is gelegen, is ontstaan in de volle middeleeuwen en is in het begin van de 13de eeuw bedijkt. Het is niet uitgesloten dat de hoogste delen van de kwelderwal al voor de bedijking bewoonbaar waren. Uithuizermeeden ontstond in de loop van de late middeleeuwen. Het plangebied ligt binnen de historische, laatmiddeleeuwse kern van Uithuizermeeden op de noordelijke kwelderwal. Dit deel van de historische kern zal zich uiterlijk vanaf de vroege 13de eeuw ontwikkeld hebben. Binnen het plangebied bestaat kans op archeologische resten uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd.

Het is onbekend of de huidige bebouwing voorzien is van een kelder. Gezien de ouderdom van de bebouwing is de verwachting dat de bestaande fundering relatief beperkte bodemverstoring heeft veroorzaakt. In het geval een kelder aanwezig is, kunnen in de profielen van de fundering en kelderwand intacte archeologische resten voorkomen. In het geval geen kelder aanwezig is, kunnen mogelijk onder de vloeren (buiten de toenmalige funderingssleuven) intacte archeologische resten aanwezig zijn. Buiten de contour van de huidige bebouwing bestaat, onder de bouwvoor, eveneens kans op intacte archeologische resten.

Het is nog niet zeker of de plannen doorgang zullen vinden. In het geval sloop en herbouw worden uitgevoerd, wordt op basis van de bovenstaande informatie geadviseerd om de bodemverstorende ingrepen van zowel sloop

(sloop onder maaiveld) als nieuwbouw onder archeologische begeleiding te laten uitvoeren, zodat eventuele archeologische resten (sporen en vondsten) kunnen worden gedocumenteerd. Voor de documentatie van archeologische resten is een door de bevoegde overheid (gemeente Eemshard) goedgekeurd Programma van Eisen (PvE) benodigd.

Bijlagen:

- Fysisch geografische kaart;
- Bodemkaart;
- Hoogtekaart AHN2;
- Hoogtekaart AHN2 detail;
- Kaart archeologie.

Geraadpleegde literatuur, bronnen en kaarten

Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl;nationaalgeoregister.nl).

Archeologische Monumentenkaart van de Provincie Groningen.

Archis, Archeologisch Informatiesysteem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

BAG, Basisregistraties Adressen en Gebouwen (www.bagviewer.kadaster.nl).

Brood, P., A.H. Huussen & J. van der Kooi (red.), 1999. *Nieuwe Groninger Encyclopedie*. REGIO-Projekt Uitgevers, Groningen.

Cultuurhistorische Waardenkaart Groningen. Provincie Groningen 2004.

Grote Historische Atlas van Nederland, 1: 50000. Deel 2: Noord-Nederland 1851 – 1855. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. Groningen.

Grote Historische topografische Atlas Groningen ± 1900 – 1930, schaal 1: 25000. Uitgeverij Nieuwland, 2006. Tilburg.

HisGIS, Historisch geografisch informatiesysteem (www.hisgis.nl).

Libau, 2015. *Archeologische beleidsadvieskaart gemeente Eemsmond*.

Opentopo, recente topografische kaarten van Nederland. J.W. van Aalst (www.opentopo.nl).

PDOK, Publieke Dienstverlening Op de Kaart (www.pdok.nl).

Schroor, M. 1996. *De Atlas der Provinciëlanden van Groningen (1722-1736)*. REGIO-Projekt Uitgevers / Rijksarchief Groningen.

Schroor, M. 1997. *De Atlas der Stadslanden van Groningen (1724-1729)*. REGIO-Projekt Uitgevers / Rijksarchief Groningen.

Schroor, M & J. Meijering, 2007. *Golden Raand, Landschappen van Groningen*. In Boekvorm Uitgevers, Assen.

Snijders, F.L., 1985. *Fysische geografie in de provincie Groningen*. Milieu- en landschapsonderzoek Provinciaal Planologische Dienst. Groningen.

Stiboka, 1985. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1: 50.000*. Stiboka, Wageningen (Toelichting gepubliceerd in 1986; kaartopname door A.E. Clingeborg et al.).

Topotijdreis. Tijdreis over 200 jaar topografie. Kadaster (www.topotijdreis.nl).

Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. *De atlas van Huguenin; militair-topografische kaarten van Noord-Nederland, 1819-1829*. Heveskes Uitgevers/Drentse Historische Vereniging, Groningen/Veendam.

Archeologische periodes

paleolithicum

paleolithicum vroeg
paleolithicum midden
paleolithicum laat
 paleolithicum laat A
 paleolithicum laat B

tot 8800 v.Chr.

tot 300000 C14
300000 - 35000 C14
35000 C14 - 8800 v.Chr.
35000 - 18000 C14
18000 C14 - 8800 v.Chr.

mesolithicum

mesolithicum vroeg
mesolithicum midden
mesolithicum laat

8800 - 4900 v.Chr.

8800 - 7100 v.Chr.
7100 - 6450 v.Chr.
6450 - 4900 v.Chr.

neolithicum

neolithicum vroeg
 neolithicum vroeg A
 neolithicum vroeg B
neolithicum midden
 neolithicum midden A
 neolithicum midden B
neolithicum laat
 neolithicum laat A
 neolithicum laat B

5300 - 2000 v.Chr.

5300 - 4200 v.Chr.
5300 - 4900 v.Chr.
4900 - 4200 v.Chr.
4200 - 2850 v.Chr.
4200 - 3400 v.Chr.
3400 - 2850 v.Chr.
2850 - 2000 v.Chr.
2850 - 2450 v.Chr.
2450 - 2000 v.Chr.

bronstijd

bronstijd vroeg
bronstijd midden
 bronstijd midden A
 bronstijd midden B
bronstijd laat

2000 - 800 v.Chr.

2000 - 1800 v.Chr.
1800 - 1100 v.Chr.
1800 - 1500 v.Chr.
1500 - 1100 v.Chr.
1100 - 800 v.Chr.

ijzertijd

ijzertijd vroeg
ijzertijd midden
ijzertijd laat

800 - 12 v.Chr.

800 - 500 v.Chr.
500 - 250 v.Chr.
250 - 12 v.Chr.

Romeinse tijd

Romeinse tijd vroeg
 Romeinse tijd vroeg A
 Romeinse tijd vroeg B
Romeinse tijd midden
 Romeinse tijd midden A
 Romeinse tijd midden B
Romeinse tijd laat
 Romeinse tijd laat A
 Romeinse tijd laat B

12 v.Chr. - 450 n.Chr.

12 v.Chr. - 70 n.Chr.
12 v.Chr. - 25 n.Chr.
25 - 70 n.Chr.
70 - 270 n.Chr.
70 - 150 n.Chr.
150 - 270 n.Chr.
270 - 450 n.Chr.
270 - 350 n.Chr.
350 - 450 n.Chr.

middeleeuwen

middeleeuwen vroeg
 middeleeuwen vroeg A
 middeleeuwen vroeg B
 middeleeuwen vroeg C
 middeleeuwen vroeg D
middeleeuwen laat
 middeleeuwen laat A
 middeleeuwen laat B

450 - 1500 n.Chr.

450 - 1050 n.Chr.
450 - 525 n.Chr.
525 - 725 n.Chr.
725 - 900 n.Chr.
900 - 1050 n.Chr.
1050 - 1500 n.Chr.
1050 - 1250 n.Chr.
1250 - 1500 n.Chr.

nieuwe tijd

nieuwe tijd A
nieuwe tijd B
nieuwe tijd C

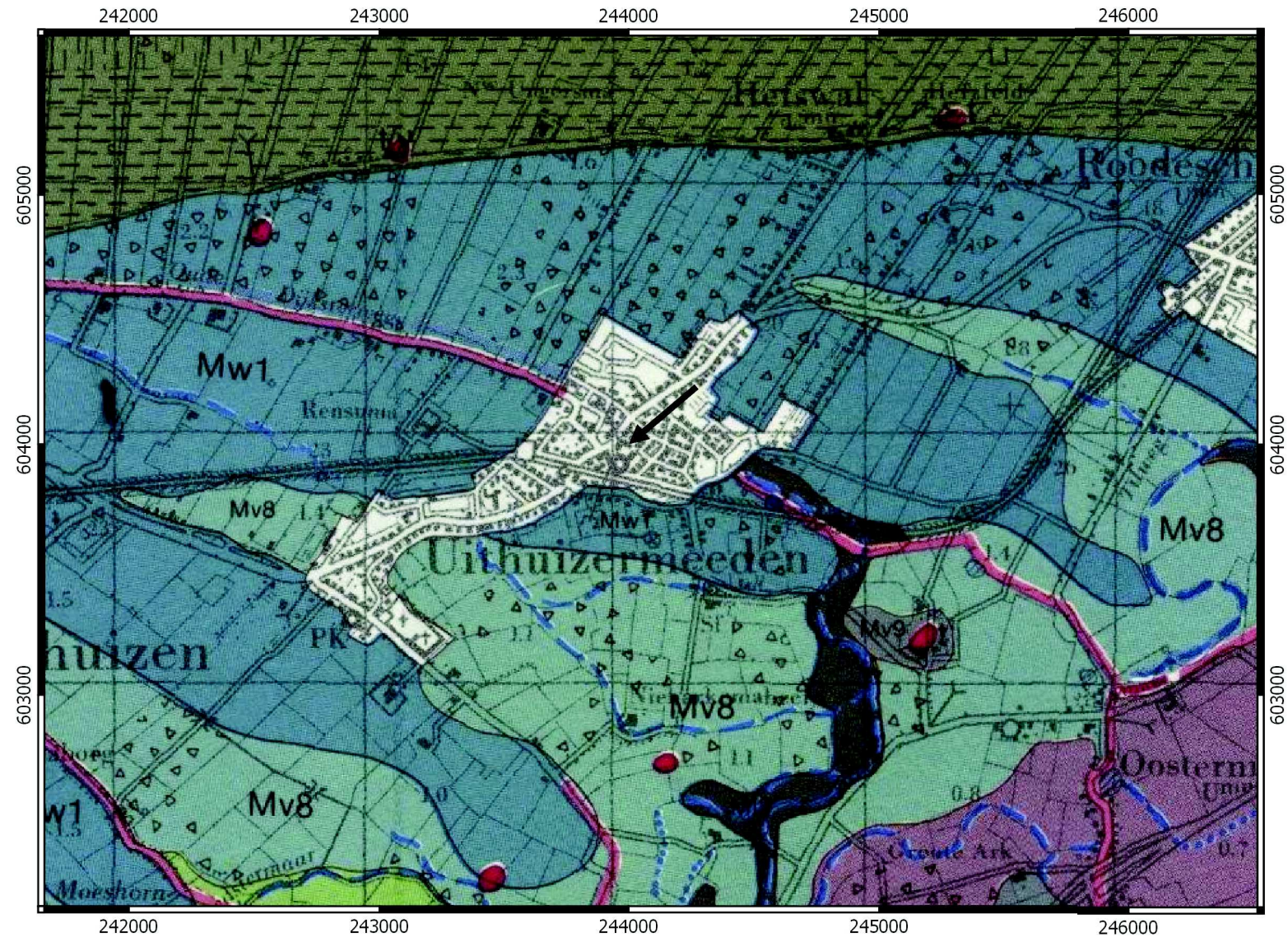
1500 - heden

1500 - 1650 n.Chr.
1650 - 1850 n.Chr.
1850 - heden

Fysisch geografische kaart

Kerkstraat 1 te Uithuizermeeden, gemeente Eemshond

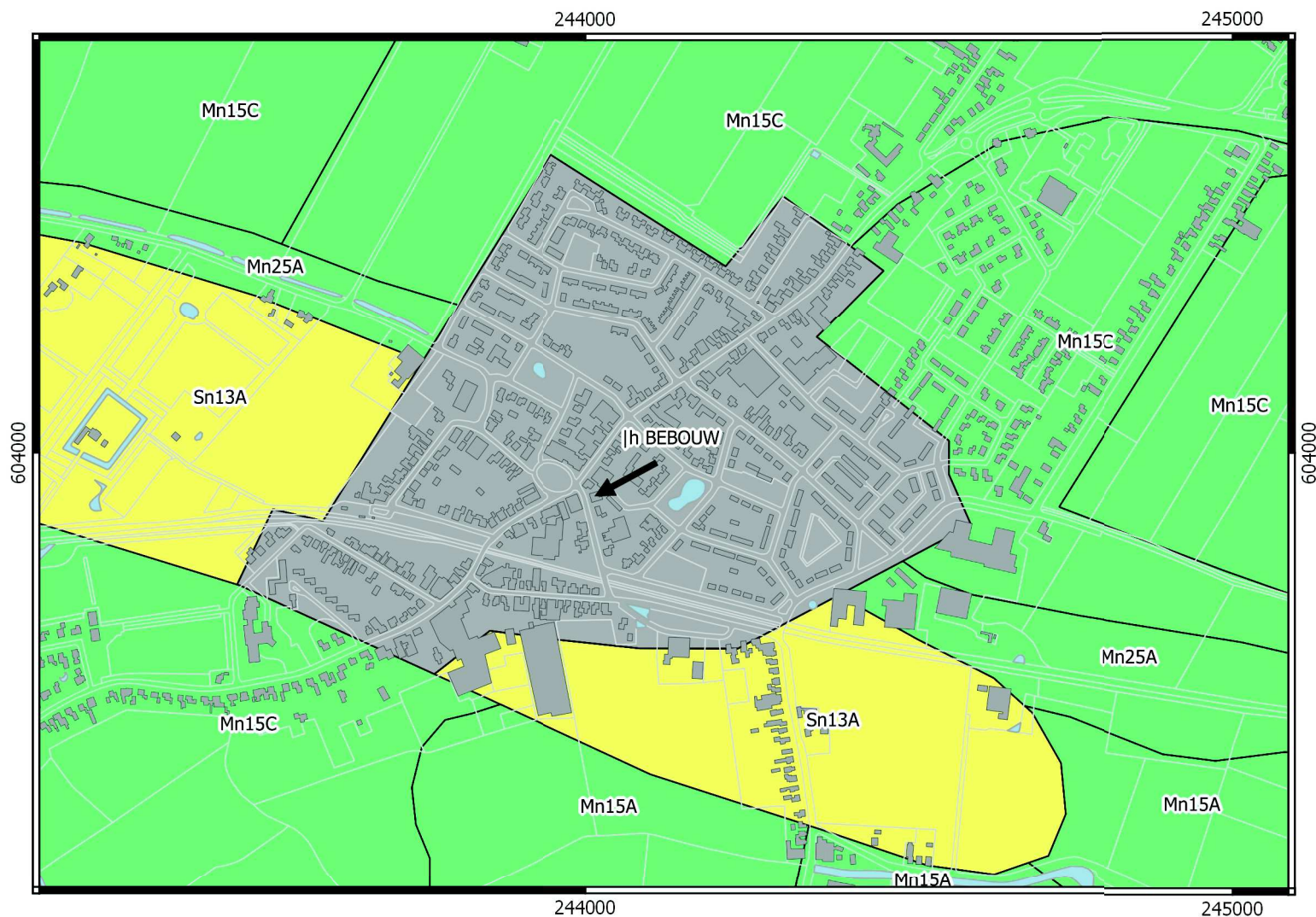

Legenda

plangebied	Mw1 - Kwelderwal
Dijk	Water
Mw2 - Vlakke getij-afzettingsvlakte	r.l. - relatief lager deel
Mw3 - Aanwasvlakte	r.h. - relatief hoger deel
Mw4 - Zeeboezemvlakte	kruinige percelen
Mw8 - Kwelderflank	t - Wierde
Mw9 - Kwelder/oeverwalachtige vlakte	afgegraven wierde

Bodemkaart

Kerkstraat 1 te Uithuizermeeden, gemeente Eemsmond

Legenda

- plangebied
- Ih BEBOUW: bebouwde kom
- Mn15A: Kalkrijke poldervaaggronden; lichte zavel, profielverloop 5
- Mn15C: Kalkarme poldervaaggronden; lichte zavel, profielverloop 5
- Mn25A: Kalkrijke poldervaaggronden; zware zavel, profielverloop 5
- Sn13A: Kalkhoudende vlakvaaggronden; zwak en sterk lemig, kleig, uiterst fijn zand

Hoogtekaart AHN2

Kerkstraat 1 te Uithuizermeeden, gemeente Eemsmond

Legenda

 plangebied

AHN2

 -1 m NAP

 -0,12 m NAP

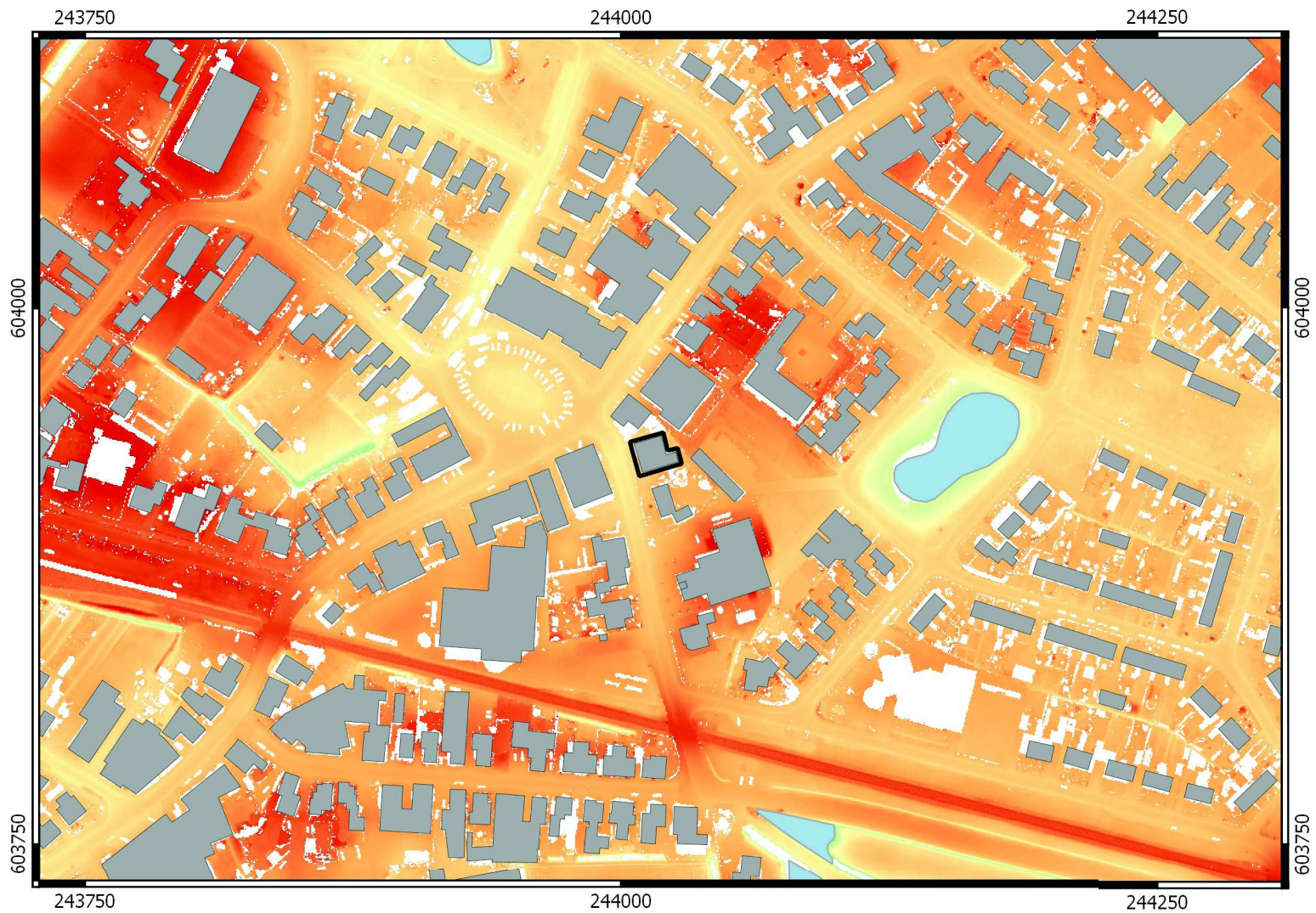
 +0,75 m NAP

 +1,62 m NAP

 +2,50 m NAP

AHN2-detailkaart

Kerkstraat 1 te Uithuizermeeden, gemeente Eemsmond

Legenda

 plangebied

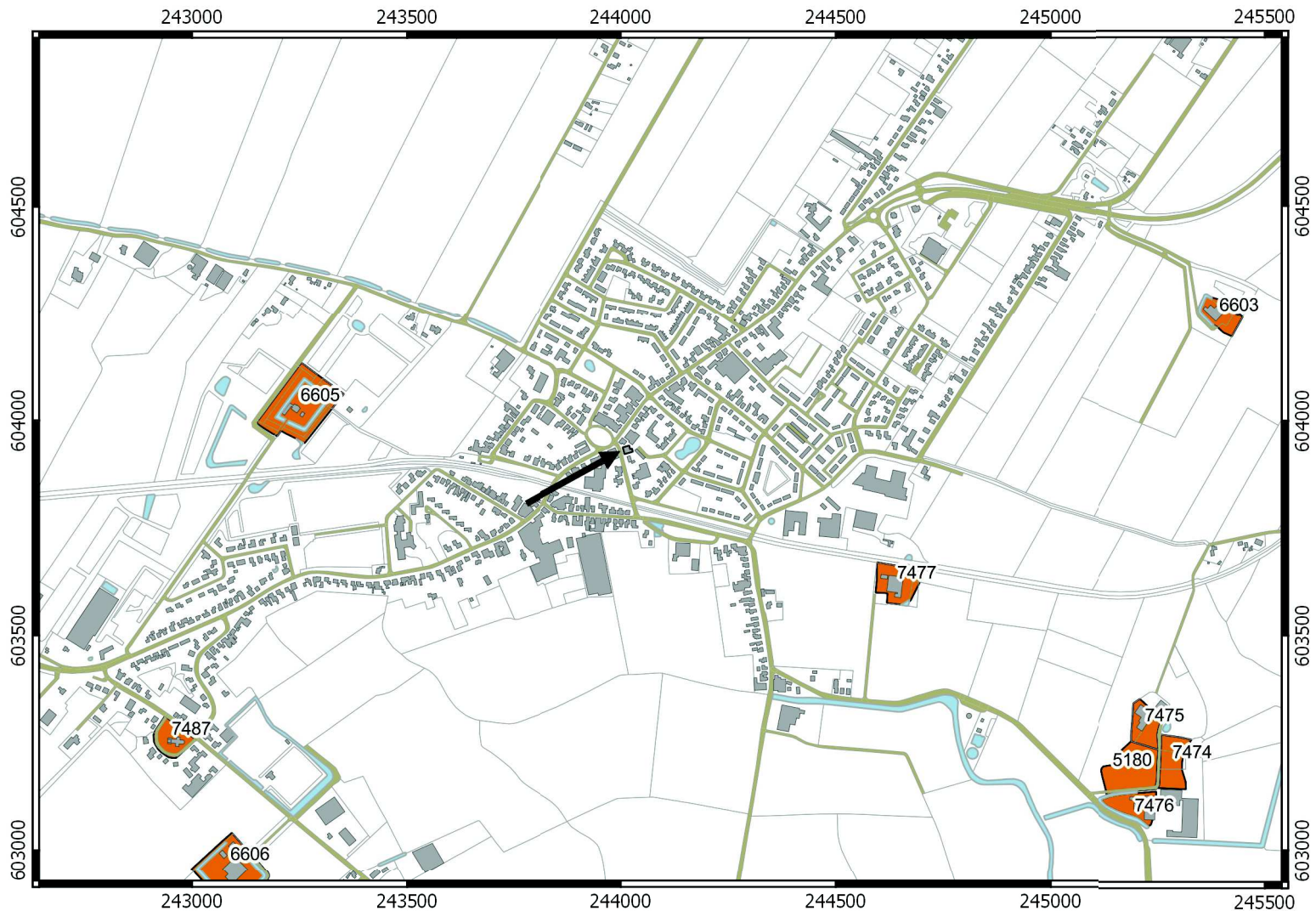
AHN2

- -1 m NAP
- -0,12 m NAP
- +0,75 m NAP
- +1,62 m NAP
- +2,50 m NAP

Kaart archeologie

Kerkstraat 1 te Uithuizermeeden, gemeente Eemsmond

Legenda

Plangebied - tevens aangegeven met een pijl

Vondstlocaties

AMK-terreinen

Terrein van archeologische waarde

Terrein van hoge archeologische waarde

Terrein van zeer hoge archeologische waarde

Terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd